

Maailmanlaajuinen paikannimien virtaviivaistamisopas

Kerkko Hakulinen & Sirkka Paikkala

(toim.): *Pariisista Papukaijannokkaan.*

Suomenkieliset ulkomaiden paikannimet ja niiden vieraskieliset vastineet. Helsinki: Kotimaisten kielten keskus 2013. 492 s.

ISBN 978-952-5446-80-7.

Kotimaisten kielten keskuksen uuden globaalin paikannimioppaan kannet on nerokkaasti toteutettu. Etukannesta selän yli takakanteen ulottuu kartta, johon on saatu mahtumaan suuri osa pohjoisesta pallonpuoliskosta. Korosteisen kookkaalla kirjasimella on karttaan painettu suurimpien valtioiden ja kaupunkien nimet. Tekstin oletusväri on musta, mutta kaikki suomessa käytettävät eksonyymit, ”sovinnaisnimet” eli kohteen oman kielen käytännöstä poikkeavat nimiasut on painettu punaisella.

Karttaan huomionsa kiinnittänyt lukija yllättyy ennen kuin ehtii kirjaa avatakaan. Punainen teksti näyttää hallitsevan etukannen Eurooppaa ja Lähi-Itää. *Dublin* ja *Lissabon*, *Sardinia* ja *Algeria*, *Belgrad* ja *Bukarest*, *Beirut* ja *Bagdad*, *Uzbekistan* ja *Afganistan*, ovatko ne tosiaan kaikki suomenkielisiä nimiä, vieraita kaupunkien ja maitten omille asukkaille?

Kartan viesti on yksiselitteinen. Oma-kielisten paikannimien eli mustien endonyymien käyttö on sääntö, ja punaiset eksonyymit ovat poikkeuksia, joita on todella paljon. Niitten määrästä viestii myös teoksen vaikuttava koko, 492 leveätä sivua. Sivumäärää eivät selitä edes translitterointiongelmat, joita liittyy kaikkiin muilla kuin latinaisilla aakkosilla kirjoitettaviin nimiin, sillä siirtokirjoituskysymykset on jätetty tämän teoksen ulkopuolelle. Niitä käsittelevät monet muut Kotuksen julkaisut.

Moderni projekti

Oppaan avanneelle selviää johdannosta, että teoksen laatimiseen antoi ensimmäisen sysäyksen jo vuonna 1967 pidetty YK:n paikannimien standardointikonferenssi, joka pyrki ratkomaan eksonyymien kansainväliselle viestinnälle aiheuttamia ongelmia ja helpottamaan paikkojen tunnistamista. Sitten on vastaavia kongresseja järjestetty säännöllisin väliajoin ja standardointityö jatkuu.

Neljä ja puoli vuosikymmentä sitten päätettiin korkeimmalla kansainvälisellä tasolla, että kansalliset viranomaiset julkaisisivat ”normatiiviset luettelot kieltensä tarpeelliseksi katsotuista eksonyymeistä” (s. 7). Luetteloitten toivottiin auttavan kielen normittajia vähitellen supistamaan eksonyymien määrää ja vähentämään nimien tulkintaongelmia. Nyt julkaistu kirja ei toki ole suomalaisen luettelointityön ensimmäinen tulos, vaan teoksen viimeisiä sivuja komistaa pitkä luettelo aiemmista paikannimioppaista. Työn päämäärä on kuitenkin pysynyt olennaisesti samana: ”[j]os eksonyymien määrää halutaan vastaisuudessa vähentää ja oikeinkirjoitusta yksinkertaistaa, tämä julkaisu tarjoaa toivoaksemme aineistoa nykyistä parempien suositusten laatimiseen” (s. 8).

Miksi ”sovinnaisnimiä” on edelleen niin paljon, jos niitä on jo kauan pyritty vähentämään? Kirjoittajat huomauttavat, ettei eksonyymeistä ole kokonaan mahdollista eikä järkevääkään luopua, sillä monet ovat vanhoja ja kieleen vakiintuneita ja suomenkielisen luontoelementin (*Keski-Siperian ylänkö*) sisältävät nimet auttavat hahmottamaan maailmaa paremmin kuin kääntämättömät vastineensa (*Srednesibirskoje ploskogorje*).

Uusiakin eksonyymejä vaikuttaa kieleen juurtuvan. Esimerkiksi Kosovon

pääkaupungista käyttävät albaanit nimeä *Prishtina* ja serbit muotoa *Priština*. Molempia on Suomessa käytetty yleisesti, mutta *Pariisista Papukaijannokkaan* suosittaa muotoa *Pristina*. Askarruttamaan jää, tavoitellaanko ratkaisulla kenties jonkinlaista puolueettomuutta.

Kotuksen pitkäaikaisen paikannimityön juuret ovat tukevasti modernissa ajattelussa. Kieli nähdään kommunikation välineenä: laitteistona se on monimutkainen ja jatkuvasti huollettava, mutta sen voi virittää kohti optimaalista suoritustasoa karsimalla tarpeettomaksi käyneitä osia ja vaihtamalla vanhentuneita uusiin. Nimistön virtaviivaistaminen auttaa sujuvoittamaan kommunikaatiota. *Pariisista Papukaijannokkaan* on kautta linjan moderni projekti, josta ei löydy ainuttakaan postmodernia viittausta omakielisten nimien merkitykseen ryhmä- ja yksilöidentiteettien rakennuskivinä tai osana kielellistä kulttuuriperintöämme. Monikielisyttä, moniäänisyyttä tai muunkaanlaista diversiteettiä ei teoksessa mainita arvona kielen sujuvuuden ja ymmärrettävyyden rinnalla.

Muoto pakottaa sisällön, sisältö paisuttaa muodon

Teoksen pääosan muodostavat kaksi laajaa taulukkoa, joista ensimmäinen on järjestetty suomenkielisen nimen mukaan. Sen muissa sarakkeissa mainitaan paikan laji ja sijainti, paikallinen ja englanninkielinen nimi sekä lisätietoja. Lisätiedot ovat lähinnä paikannimiä kielillä, jotka eivät ole mahtuneet muihin sarakkeisiin. Modernin kansallisvaltioideologian hengessä ”paikallinen nimi” on aina annettu sijaintimaan virallisella kielellä, välittämättä alueen historiallisesta taustasta tai väestösuhteista. Vähemmistökieliselille nimille on silloin tällöin löytynyt tilaa lisätietojen sarakkeesta, mutta useimmiten ne on jätetty kokonaan pois. Mukana ei myöskään ole paikannimiä, joitten suomalainen asu ei

poikkea nimestä (yhdeillä) maan virallisella kielellä. Niinpä opas ei kerro meille, mitä on *Iževsk* udmurtiksi, *Latgale* latgaliksi tai *Wales* kymriksi.

Toinen taulukko kuuluu useimpien kirjan käyttäjien käsissä varmasti paljon ensimmäistä enemmän, sillä se on järjestetty endonyymien ja englanninkielisten asujen mukaan, ja oikealla annetaan nimen suomennos. Välisarakkeet ilmoittavat nimen kielen sekä paikan lajin ja sijainnin. Aineisto on molemmissa taulukoissa aivan sama. Tämä kaksinkertainen kirjanpito on tietenkin pääsyy kirjan paksuuteen. Nimiä on silti vähemmän kuin käyttäjä toivoisi: esimerkiksi *Bombay* ~ *Mumbai* ja *Gdańsk* ~ *Gduńsk* ~ *Danzig* ~ *Tanikka* puuttuvat.

Teoksesta on jätetty pois eräs aivan keskeinen nimiryhmä: ”Karjalan tasavalta, Ruijan ja Pohjois-Ruotsin vanhoista suomalaisnimistä – taulukossa on vain pieni valikoima” (s. 9). Mainitsematta on jäänyt, että sama pätee Inkerinmaan ja koko luovutetun Karjalan nimistöön. Syytä rajaukselle ei anneta. Kenties itämerensuomalaisten aiemmin asuttamien lähialueitten nimet eivät kuulu ”tarpeelliseksi katsottuihin eksyömyihin”? Muodollisesti ne kuitenkin ovat ulkomaiden paikannimiä, ja sellaisina yhden laajan käyttäjäryhmän, lähialueista ja Suomen historiasta kiinnostuneitten useimmin tarvitsemia.

Toimituksen on ollut vaikea löytää relevantteja kriteerejä olennaisen taulukotiedon rajaamiseksi. Molempiin taulukoihin mahtuu esimerkiksi tieto, että Pohjois-Eurooppaan kuuluvat Suomi, Ruotsi, Norja, Huippuvuoret ja Jan Mayen, Tanska, Färsaaret, Islanti, Viro, Latvia ja Liettua. Samalla mukaan on päässyt myös nimen *Pohjois-Eurooppa* käänös jokaiseen näitten maitten ja alueitten viralliseen kieleen. Jälkimmäisessä taulukossa kukin erikielinen nimi on vieläpä omana hakusananaan. Kaiken informaation mahdollistamiseksi on taulukoista pitänyt tehdä

leveitä, mikä on antanut koko kirjalle erikoisen ja varsin hankalasti käsiteltävän muodon: leveyttä on peräti 28 cm, vaikka korkeutta on vain 21 cm.

Viimeistään tässä vaiheessa herää kysymys, miksi *Pariisista Papukaijan-nokkaan* on ylipäänsä painettu. Juuri taulukkomuotoisessa työssä korostuvat painetun kirjan heikot puolet sähköiseen julkaisemiseen verrattuna: tyhjät sarakkeet vievät paperilla saman tilan kuin täydetkin. Nyt tilan puute on pakottanut toimituksen valintatilanteisiin, joissa on pitänyt tinkiä joko muodosta, sisällöstä tai pahimmassa tapauksessa kummastakin.

Sähköisistä esikuvista ei ole pulaa. Esimerkiksi Wikipediassa on Euroopan tärkeimpien kaupunkien erikielisistä nimistä taulukko¹, joka sisältää runsaasti täsmällistä informaatiota helposti haettavassa muodossa: muun muassa Helsingille on mainittu 30 erilaista nimiasua. Taulukon ohella hyvä ja jo vakiintunut hakuteosten julkaisumuoto on tietokanta. Kumpaankin muotoon on mahdollista tehdä korjauksia

1. http://eo.wikipedia.org/wiki/Listo_de_nomoj_de_europaj_urboj_en_diversaj_lingvoj.

jälkeenpäin, kun taas kirjaan painovirheet (*Libieš krasts* po. *Libiešu krasts*, *Jurq Polska* po. *Jura Polska* ym.) jäävät pysyvästi. Sähköinen julkaisu myös mahdollistaisi paikannimien linkittämisen kartalle, jolloin paikan sijainnin määrittelemiseen ei tarvitsisi erillistä saraketta.

Uuden paikannimioppaan paras innovaatio onkin kannen kartta. Ehkäpä seuraava painettu ulkomaisten paikannimien opas voisi olla samalla värikoodilla, vaikkakin endonyymit eksonyymien rinnalla, laadittu kokonainen karttakirja? Maailman ja Euroopan karttojen lisäksi mukana voisivat olla erilliset kartat ainakin luovutetusta Karjalasta, Inkeristä, Itä-Karjalasta, Länsipohjasta ja Ruijasta, siis alueista, joissa pienilläkin paikkakunnilla on omat suomenkieliset nimiasunsa – ellei niitten muistamista ja käyttöä sitten pidetä esteenä kommunikaation tehokkuudelle.

SANTERI JUNTTILA
etunimi.sukunimi@helsinki.fi

Rakennustietoutta monenlaisille lukijoille

Erkki Jokiniemi & Nikolas Davies: *Kuvitetu rakennussanakirja suomi–englanti–suomi*. Helsinki: Rakennustieto 2012. 1004 s.

ISBN 978-951-682-890-2.

Erkki Jokiniemi ja Nikolas Davies ovat tehneet suurtyön kootessaan *Kuvitetun rakennussanakirjan*. Yli tuhatsivuinen teos sisältää suomesta englantiin ja englannista suomeen käännettyjä rakennusalan sanoja ja termejä, ja erityi-

sesti on mainittava 260-sivuinen kaksikielinen kuvaosio. Lisämausteena on vielä kuusi taulukkoa, muiden muassa SI-perussuureet ja -yksiköt, jotka tosin on jo käännetty ja selitetty sanastopuolella mutta löytyvät taulukosta helpommin.

Johdannon mukaan sanakirjan aineiston keruu alkoi jo vuonna 1992 ja loppui 2005. Matkan varrella projektissa on ollut mukana useampikin henkilö. Lähtökoh-tana tälle vuosien puurtamiselle todetaan olleen monipuolisen rakennussanakirjan